

Amatniecības tradīciju rekonstrukcija: pumpeņu amats

Piebalgā un cituviet Latvijā 19. gadsimta otrā pusē zemnieku sētās parādījās koka ūdens sūkņi (pumpji) un koka ūdensvadi. Turklāt koka sūkņi tika uzstādīti ne tikai sētā pie akas, bet arī mājas virtuvē un kūtī. Sūkņus un koka ūdensvadus uzstādīja īpaši amata meistari, kurus Piebalgā dēvēja par pumpeņiem. Līdz ar lauku elektrifikāciju 20. gs. 2. ceturksnī, kad aizvien biežāk priekšroka tika dota moderniem sūkņiem, pumpeņu amata pratēji pakāpeniski izzuda.

Būtiska nozīme pumpeņu amata prasmju dokumentēšanā un saglabāšanā bija Latvijas Etnogrāfiskam brīvdabas muzejam. Muzeja etnogrāfa M. Kuplā vadībā 20. gs. 70 – tos gados tika dokumentētas pēdējās sastopamās liecības par šo amatu Piebalgas reģionā.

Lai mūsdienās izgatavotu sūkņi, bija jāņem vērā vairāki faktori – teorētiskā informācija, specifiski darba rīki, zināmas iemaņas kokapstrādes darbu veikšanā. Praktiska sūkņa izgatavošana notika sadarbībā ar Vienkoču parka un Kokamatniecības

muzeja veidotāju, amatnieku Rihardu Vidzicki.

Ūdens sūkņa izgatavošana un uzstādīšana noritēja sekojoši:

Lai garenvirzienā izurbtu caurumu baļķī, tas tika novietots uz īpaši šim nolūkam izgatavotiem statīviem. Urbšanu sāk no baļķa resnagaļa, vadoties pa baļķa serdi. Urbja stienī, kas bija ap 3 m garš, kā pirmo iestiprināja 5 cm diametrā platu urbi, pēc tam to nomainot secīgi ar 8 un 10 cm diametra urbjiem;

Pēc baļķa izurbšanas līdzīgi tika izurbts sīkbaļķis ūdens iztekai (senāk saukts “deguns”, “rociņa”).

Tālākā darba gaitā ūdens sūkņa baļķa augšdaļā (resngalī) tika sagatavota vieta, kur iestiprināt sūkņa darbināšanai paredzēto rokturi.

Sūkņa sagatavē tika izveidots caurums un tajā iestiprināta ūdens iztekas caurule.

Pēc sūkņa korpusa sagatavošanas tika veikta nepieciešamo dzelzs detaļu uzmērīšana, lai tās varētu pasūtīt kalējam.

Lai ūdens sūknis darbotos, ir nepieciešamas izgatavot divas t. s. kanniņas. Vilcējkanniņu, kas sevī ietver virzuļa un vārsta funkcijas un ūdens turētāja kanniņu, kas kalpo kā pretvārsts.

Pēc visu nepieciešamo detaļu sagatavošanas, sūknis tika pilnībā sakomplektēts (sagatavots darbam) un uzstādīts uz akas. Lai sūkni varētu sākt darbināt, tā korpuss jāpiepilda ar ūdeni.

Pumpeniekū amata prasmju rekonstrukcija ne tikai kuplināja LEBM ar jaunu apskates objektu, bet arī papildināja līdz šim esošās publikācijas ar detalizētu darba procesa aprakstu; veicināja darba procesā balstītu atziņu rašanos – gan funkcionālo risinājumu, gan koka ūdens sūkņu konstruktīvās tipoloģijas jomā